הלכות שמירת הנפש

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן תכ, תכו – הלכות שמירת הנפש

א הרואה את חבירו טובע בים, או מחבלים באים עליו, ויכול להצילו, אם לא הצילו עובר על לא תעמוד על דם רעך. וגם אם רואה אשה טובעת, אסור לו להעלים עינו ממנה וחייב להצילה בכל דרך שיודע להציל. ואם מתחסד בדבר זה, הרי הוא חסיד שוטה, ועובר על לא תעמוד על דם רעך. וכל זה כשבא הדבר לידו, אבל בודאי שאין אדם מחוייב להמציא עצמו לידי כך, ולכן אסור באיסור גמור לעבוד כמציל בבריכה או בחוף שמתרחצות שם נשים, וכל שכן בחוף מעורב.

ב החובל באביו או אמו ולא הוציא מהם דם, חייב בה׳ דברים. הוציא מהם דם חייב מיתה.

ג החובל בחבירו והזיק לו, אף אם שילם לו על הנזקים שגרם לו, צריך לפייסו ולבקש ממנו מחילה. ואסור לנחבל להיות אכזרי מלמחול לו.

ד חולה כליות באופן רציני עד שנשקפת סכנה לחייו, וקרוב משפחתו או חבר מבקש לתרום לו כליה אחת מכליותיו, כדי להצילו, הדבר מותר על פי ההלכה, ואף מצוה לעשות כן, שאף על פי שעל פי הדין אין לאדם להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חבירו מודאי סכנה, מכל מקום בנידון דידן שהרופאים אומרים שסיכונו של תורם הכליה הוא אחוז קטן ביותר, שלמעלה מתשעים וחמש אחוז מן התורמים יוצאים מן הניתוח הזה בריאים, ומאריכים ימים ושנים, בכהאי גוונא יש לומר שמצוה רבה לתרום להצילו מרדת שחת, שיש בזה משום לא תעמוד על דם רעך, וכל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא. אך יש לעשות כן רק על ידי רופאים מומחים, ושומר מצוה לא ידע דבר רע. [יחו״ד חלק ג׳ עמוד רפג. יביע אומר חלק ט׳ חלק חושן משפט סימן יב עמוד תמה]

ה חולה הזקוק לעירוי דם או להשתלת כליה, אין צריך להקפיד שהדם יהיה של ישראל כשר, אלא מותר לקחת דם מחילוני, או דם של גוי האוכל פיגולים. וכן מותר לו לקבל כליה להשתלה מאדם חילוני או מגוי, ובפרט במקום שיש דחיפות מצד החולה שיש שם סכנה להמתין עד שימצאו דם מתאים משל ישראל כשר. וכן בכליות. וכן לגבי השתלת קרנית העין, אדרבה עדיף לקחת דוקא קרנית של עין מגוי ולא מישראל, ושלא כמו שהחמיר בזה בשו״ת ישכיל עבדי ח״ו (חיו״ד סי׳ כו). וכן הסכימו גדולי זמנינו לעשות עירוי דם משל גוי, ולא להמתין למצוא דם מישראל. ומכל מקום אם אין שום חשש סכנה ואין דחיפות בדבר, נכון ממדת חסידות להמתין לקבל עירוי הדם מישראל כשר.[יביע אומר חלק ח׳ חלק יורה דעה סימן יא].

ו מותר לנערה פנויה או לאשה נשואה ללכת לרופא שיעשה בפניה ניתוח פלסטי כדי לתקן ולשפר את הצורה החיצונית להתייפות ביותר. ואין בזה חשש איסור משום חובל בעצמו, בין אם היא נערה פנויה כדי שתוכל למצוא שידוך הגון כפי כבודה, ובין אם היא נשואה, כדי להתחבב על בעלה יותר. ובלבד שיהיה על ידי רופא מומחה ובעל נסיון רב, וזריז וזהיר במלאכתו, שלא תצא תקלה מתחת ידו.[יביע אומר חלק ח׳ חלק חושן משפט סימן יב].

ז איש שיש בו מום או כתמים וצלקות בפניו, עד שהוא מתבייש בפני הבריות, מותר לו לעשות ניתוח פלסטי על ידי רופא מומחה כנ״ל. [וראה לעיל סי׳ קפב. דיני לא ילבש גבר שמלת אשה]. דיני חובל בחבירו

א אסור לאדם להכות את חבירו, ואין הבדל בזה בין אם מכה אדם גדול למכה קטן, שגם ילד קטן פחות מי״ג שנה ויום אחד אסור להכותו, אלא אם כן מכה את בנו להוכיחו שזה מותר, אך לא הותרה הרצועה להכותם שלא כדין, וכן מכה רבה ואכזרית, על הראש ועל העין מקומות שיכול לעשותו לבעל מום, אלא יכם בלי כעס על רגליו. ופעמים שאין להכות אף ילד בן שתים עשרה, או פחות מזה, אם יש חשש שיתמרד, וכל שכן שאין להכות את בנו הגדול, וכל המכה את בנו הגדול או את בתו הגדולה עובר בלפני עור לא תתן מכשול, שלא לגרום לבנו שיתריס כנגדו. וגדול נחשב לפי טבעו של הילד, וכל שיש לחוש שיתריס כנגדו בדיבור או במעשה. ואפי׳ אינו בר מצוה עדיין, אין ראוי להביאו לידי מכה אביו, או מקלל אביו, אלא ישדלנו בדברים. [וכל שכן שיש ליזהר בזה כשהבן כבר נשוי]. [ילקוט יוסף דיני חינוך קטן עמוד שעט]

ב החובל בקטן חייב, אבל קטן שחבל באחרים פטור, ואף לאחר שהקטן הגדיל הרי הוא פטור מלשלם, כיון שבשעת החבלה לא היה בן דעת. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שפג]

ג מי שיש לו ילדים קטנים שאינם בקו הבריאות, ולפי עצת הרופאים תקנתם לשתות בכל יום חלב עז טהור ונקי מכל תערובת, יש להקל לו לקנות עז ולהביאו לביתו למטרה זו. ואף על פי שבזמן הזה שזכינו ב״ה ליישוב ארץ-ישראל חזר האיסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל, מכל מקום במקום חולי שאין בו סכנה, יש להקל בזה. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שפג]

ד יהודי שנרצח בקהיר, והרוצח שהוא יהודי ברח, וקרובי הנרצח רוצים למוסרו ליד השלטונות שיביאוהו למשפט, ולהאשימו בעון רצח, שאז צפוי לו גזר דין מות, העיקר לדינא שאין למוסרו לידי השלטונות שהם גוים, ודנים משפט מות. [יבי״א ח״מ סי׳ ז׳ עמו׳ תפג].

ה רכב שנסע מאחור ופגע ברכב שלפניו, וגרם לו היזק, הנוסע מאחור בדרך כלל חייב לשאת במלוא האחריות ובהוצאת הנזק שגרם. וכך הוא מחוקי התנועה והתעבורה. ויש לזה סמך גם בהלכה. [ע"פ המבואר בש"ע (חו"מ ס"ס שעח) שאם בא אחד רוכב על סוסו מאחרי חבירו, ופגע בסוס שחבירו רוכב עליו, וניזוק הסוס, חייב לשלם ככל מה שישומו בי"ד, מה שנפחת הסוס ע"י הפגיעה. ולפ"ז אף רכב שנסע לאחר רכב אחר, ופגע בו מאחוריו, עליו מוטלת האשמה בדרך כלל, וחייב לשאת בהוצאת הנזק שגרם מפגיעתו הרעה. ולכן הנהג שמאחור צריך לנקוט באמצעי זהירות מירביים כדי למנוע תאונה במקרה שהרכב שלפניו יעצור באופן פתאומי. וראה בתשובת הרא"ש (כלל קא סי' ה) שהרוכב על סוס דוהר אין לו רשות לרוץ במקום שבני אדם רוכבים, שמא לא יוכל לעצור את הסוס הדוהר כשירצה, ופושע חשיב, ודינו כאילו הזיק בגופו, וחייב לשלם כאשר יושת עליו בבית הדין. וכבר שנינו בב"ק לב. שנים שהיו מהלכים בדרך, אחד רץ ואחד מהלך, ופגעו זה בזה וניזוק המהלך כדרכו, חייב הרץ לשלם לו כל נזקו כאשר יושת עליו בביה"ד, כי הרץ הוא משונה בהליכתו, וכל המשנה ידו על התחתונה, מלבד בערב שבת שדרך בני אדם לרוץ לצורכי שבת. ועיין בילקו"י שבת א' עמוד קל].

סימן תכז – קצת מהלכות מעקה

א נאמר בתורה (דברים כב): כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים בביתך, כי יפול הנופל ממנו. ולכן יש לכל אחד לעשות מעקה לגגו, וזו מצות עשה מן התורה. [חופה וקידושין עמוד תרסד]

ב צריך ליזהר מאד במצות עשיית מעקה לגג הדירה, וכל המניח גגו ולא עושה בו מעקה, מלבד שמבטל מצות עשה, עובר בלא תעשה, שנאמר ולא תשים דמים בביתך. וכבר נאמר ונשמרתם מאד לנפשותיכם. [חופה וקידושין עמוד תרסד]

ג העולה על גג שאין בו מעקה ונזהר שלא יפול, אין בו איסור אפילו מדרבנן. [שם עמ' תרסד]

ד אין חייבים במעקה אלא בגג שהוא בית דירה, וחייבים בה אף אם התשמיש שעל הגג הוא תשמיש עראי, כל שהוא גג לבית דירה שמשתמשים בו קבע. אבל מחסן וכדומה שאין משתמשים בו דרך קבע, אין צריך לעשות מעקה לאותו גג, אף שיש אפשרות לעלות לגג מידי פעם. וכן בית האוצרות ובית הבקר ובית העצים, אם הדבר מצוי להשתמש בגג שלהם, נכון להחמיר לעשות שם מעקה, בלי ברכה. אבל בית דירה שעשוי לתשמיש קבע, גגו חייב במעקה בברכה, אם עולים אליו להשתמש בו לכיבוס בגדים ושטיחתם, וכן לטיול ולשינה בלילות הקיץ החמים, וכיוצא בזה. [חופה וקידושין עמוד תרסה]

ה בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות, אין צריך לו מעקה. ואם יש בו כדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות חייב במעקה. [חופה וקידושין עמוד תרסח]

ו בית שיש בו ארבע על ארבע אמות, אף על פי שאין בגגו ארבע אמות על ארבע אמות כגון שהבית בשיפוע ונקטן מלמעלה, חייב במעקה. [חופה וקידושין עמוד תרסח]

ז גג של רעפים שאין אפשרות לעלות עליו, ואי אפשר להשתמש בגג, אין בו חיוב מעקה. [חופה וקידושין עמוד תרסט]

ח חיוב עשיית המעקה מוטל על בעל הבית. ואם השכיר את הדירה, החיוב מוטל על השוכר הבית לעשות מעקה. ואם השוכר אינו רוצה לעשות מעקה, החיוב מוטל על המשכיר. [חופה וקידושין עמוד תרסט]

ט בית של שותפים חייב במעקה, שנאמר (דברים כב, ח) כי יפול הנופל ממנו, תלה הכתוב בנופל. ולמה נאמר גגך? למעט גג של בתי כנסיות ובתי מדרשות, לפי שאינם עשויים לדירה. [חופה וקידושין עמוד תרסט]

י אף שגגות של בתי כנסיות ובתי מדרשות פטורים ממעקה, מכל מקום אם יש בבית הכנסת או בבית המדרש בימה גבוהה [שמונים ס"מ], יש לעשות מעקה גמור בגובה עשרה טפחים, וראוי להקפיד בזה ולעשות מעקה בגובה עשרה כדי שלא יהיה מכשול, כי בגובה עשרה יש שמירה מעולה, ובפרט בבית המדרש שיושבים בו כל היום כולו. [שם עמוד תרע]

יא מי שיש לו גג משותף עם שכניו והוא רוצה לעשות מעקה ושכניו מתנגדים, יעשה הוא מעקה בצד שלו, אף על פי שבכך לא נתקיימה המצוה בשלימות, ומכל מקום מחוייב הוא לעשות מה שאפשר לו לעשות, אבל לא יברך על זה כיון שלא קיים בזה מצות עשה של מעקה. [חופה וקידושין עמוד תרע]

יב אף גג של בית כנסת אם משתמשים בו לשיעורי תורה, או לסעודות, חייב במעקה, כיון שיש בו חשש סכנה. ולכן אסור לשטוח כביסה על גג בית כנסת. [חופה וקידושין עמוד תרע]

יג ישתדל כל אחד לקיים את המצוה בעצמו ולא על ידי שליח. כי מצוה בו יותר מבשלוחו. [חופה וקידושין עמוד תרעא]

יד יש אומרים שאין לעשות מעקה על ידי נכרי, אלא טוב שיעשה המעקה בעצמו. ובפרט המכוש האחרון שבו מברכים, כאשר יבואר להלן. [חופה וקידושין עמוד תרעב]

טו גובה המעקה צריך להיות עשרה טפחים, שהוא שמונים ס"מ. ומ"מ מהיות טוב נכון לחוש בדין מעקה לסברת החזון איש שהאמה חמשים ושמונה ס"מ, משום דחמירא סכנתא מאיסורא. ויוצא שעשרה טפחים הם קרוב למטר, תשעים ושבעה ס"מ. אך אין זה מעיקר הדין אלא חומרא בעלמא.[חופה

וקידושין עמוד תרעב]

טז צריך שהמעקה יהיה חזק שלא יפול הנופל ממנו. ויש אנשים העושים את גובה המעקה חמשה או ששה טפחים עבור נוי ויופי הבית, וצריך להזהירם שלא יסמכו על זה, אלא ישלימו לעשרה טפחים. [חופה וקידושין עמוד תרעד]

יז החיוב לעשות מעקה הוא לאו דוקא בגג, אלא כל מקום שאפשר ליכשל בו ולבא לידי סכנה, כגון שיש לו בור בחצרו, בין שיש בו מים בין שאין בו מים, חייב לעשות לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, או לעשות לו כיסוי כדי שלא יפול אדם שם. [חופה וקידושין עמוד תרעד]

יח וכן כל דבר שיכול לגרום היזק לאחרים, או סכנה, צריך לגודרו ולמנוע ההיזק, שנאמר השמר לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועובר על לא תשים דמים בביתך. ולכן אין להשאיר חוט חשמל פתוח בחצרו, שמא יגע בו אחר ויתחשמל ח״ו. ולא ישאיר סולם רעוע בתוך ביתו, או גדר הנוטה ליפול, וכל כיוצא בזה. [חופה וקידושין עמוד תרעד]

יט כל העובר על דברים אלו וכיוצא בהם ואומר הריני מסכן עצמי ומה לאחרים עלי בכך, או איני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות, והנזהר מהם עליו תבוא ברכת טוב. [שם תרעה]

כ ובכלל זה מי שיש לו מכונית, עליו ליזהר שהבלמים יהיו טובים, ושההגה יהיה תקין, ויקפיד על חוקי התנועה, ולא יסע במהירות מופרזת, כדי שלא יביא עצמו ואחרים לידי סכנה. ומכונית החונה על המדרכה אם הדבר גורם להולכי רגל שירדו לכביש ולסכן את חייהם, עובר בכך על לא תשים דמים בביתך. [חופה וקידושין עמוד תרעה]

כא המשתדל להשיג רשיון נהיגה, והוא חולה במחלה סמויה שאינה מתגלית על ידי בדיקת רופא רגילה, מותר לרופאו האישי או למי שיודע בבירור על מחלתו, להודיע על כך למשרד הרישוי, למנוע בעדו השגת רשיון בכדי שלא יגרום לתאונות ואסונות בנהיגתו. [חופה וקידושין עמוד תרעו]

כב העושה מעקה לגגו צריך לברך על עשיית המעקה, ״אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה״. ויש לברך כאשר הפועל מסיים את עשייתו, לפני המכוש האחרון שעשוי לחזק את המעקה, שאז הוא עובר לעשייתן. והיינו במכוש האחרון בשעה שסותם את הפירצה האחרונה שלא יפלו ממנו, מפני שקודם לכן עדיין אינו מעקה, ויש שמברכים קודם התחלת הקמת המעקה. [ואף שמתחלה היה דעת מרן האמו״ר שלא לברך על עשיית מעקה, מכל מקום הלכה כמשנה אחרונה, ולמעשה יש לברך על עשיית המעקה]. [חופה וקידושין עמוד תרעו]

כג אין לברך שהחיינו בעת עשיית המעקה. אך יכול ללבוש בגד חדש, כגון חולצה, ויברך על זה שהחיינו, ומיד לאחר מכן יברך על המעקה, ויקבע המעקה כדין. [חופה וקידושין עמ׳ תרפב]

כד כשיש ילדים קטנים בבית, צריכים לעשות סורגים על החלונות, גם אם החלונות גבוהים מן הארץ עשרה טפחים, וכן במעקה של מרפסת צריכים לעשות מעקה גבוהה יותר מעשרה טפחים, באופן שהילדים לא יבואו לידי סכנה ח״ו. [חופה וקידושין עמוד תרפג]

כה יולדת יש לה ליזהר שלא לשכב כאשר התינוק לצידה, מחשש שלא תחנוק אותו. [שם]

כו מותר לבנות מעקה אפילו ביום תשעה באב, הואיל ויש בו מצוה למנוע סכנה. [שם]

כז מי שעשה סוכה על גג שאין בו מעקה, ויושב בסוכה, מקיים מצות סוכה, ואין זה נחשב כמצוה הבאה בעבירה. ומכל מקום אם הדפנות אינם חזקים ויפלו כאשר ישענו עליהם, והסוכה סמוכה לשפת הגג, מסתבר שאסור לישב בסוכה זו מצד שמסתכן בנפילה מהגג, ומביא עצמו לידי סכנה. ויש לחוש בזה לביטול מצות עשה של מעקה, ועובר על לא תשים דמים בביתך, ונשמרתם מאד לנפשותיכם. אך אם הסוכה עשויה באמצע הגג, או שמחיצותיה חזקות באופן שגם אם ישען עליהם לא יפלו, אין שום מניעה מלישב בסוכה זו. [חופה וקידושין עמוד תרפג]

כח בית הנבנה ע״י קבלן, ונמכר לשיכון לכמה אנשים כמספר הדירות אשר שם, וע״י סולם שאינו קבוע עולים לגג לפרקים, חייבים לעשות מעקה בגג, ואף שראינו שיש המזלזלים בדבר בזמנינו, הנה אף שאין הגג בית דירה, אך אין בזה לימוד זכות, שעינינו הרואות דכל שעתא סלקי להתם לשטוח בגדים ולטייל, ובאים לידי סכנה. [שם עמוד תרפד]

כט אם יש בור בחצר, עושה לו חוליא סביבותיו, גבוהה עשרה טפחים, או שיכסהו בכיסוי חזק, שלא יפול הנופל ממנו. ולא יברך, אחר שמצינו מחלוקת בדבר, וספק ברכות להקל. [חופה וקידושין עמוד תרפה]